
Geschiedenis van Empel

“Men moet het verleden kennen om het heden te kunnen begrijpen”.

Wat weten we van de Empelse historie? Dorpsgenoot Jacques de Bekker, nu woonachtig in Schijndel, is geboren en getogen in Oud-Empel. Hij heeft in 1993 zijn eerste boek geschreven waarin hij zijn herinneringen aan mensen, plaatsen en gebeurtenissen in Empel heeft vastgelegd voor het nageslacht. In 2002 presenteerde hij zijn tweede boek: "Empels Volk". De boeken zijn typerend voor Empel, voor mensen die er gewoond hebben, die er nu wonen en mogelijk voor mensen van buiten Empel. De boeken zijn echter uitverkocht.

Meerdere “nieuwkomers” in Empel hebben de redactie gevraagd te publiceren over de historie van Empel. De redactie heeft daartoe contact opgenomen met de auteur van de hierboven genoemde boeken en toestemming gevraagd en gekregen voor het kopiëren van passages uit zijn boeken. Ook in de Stempel is destijds hierover gepubliceerd.

Met de naam Empel wordt al heel vroeg de oude woonplaats aangeduid, die gelegen heeft ter hoogte van de Werf en omstreken. De naam Empel is afkomstig van het oude Salische (Frankisch) woord "amba". Dit betekent: "amb" of "emb" = rondom en "a" = water. Later schrijft men Empla en Empele. Dus het dorp was gelegen rondom in het water en dat is vele eeuwen zo gebleven.

Uit bodemvondsten blijkt dat bij Empel een concentratie van oude woonplaatsen is geweest. Het kasteel dat ten noorden van 't Slot heeft gestaan, is wellicht een Romeinse vesting geweest, die toendertijd aan de Maas heeft gelegen. De Romeinen verbleven in onze buurt tot circa 260 na Christus. De Franken kwamen in de 7e eeuw in onze streek wonen.

Uit opgravingen is bekend dat er in Empel in deze Frankische tijd op diverse lokaties mensen hebben gewoond. Bovendien zijn er uit die tijd oorkonden bewaard gebleven waarin door, toendertijd bevoegde personen, bepaalde gebeurtenissen zijn omschreven. In het oorkondenboek van 's Hertogenbosch tot 1312 zijn enkele oorkonden aanwezig waarin, met betrekking tot Empel, belangrijke zaken zijn opgenomen. Dat is allereerst een oorkonde van 25 oktober 856. Op die dag hernieuwde koning Lotharius, wegens het verloren gaan van het oorspronkelijke bewijsstuk, de schenking van de villa (domein) Empla door de Frankische koning Clovis IV aan de Benedictijner Abdij van Crespin in Henegouwen. Dr. Camps geeft de jaren 690-694 aan als datum van het oorspronkelijke bewijsstuk. Het gehele Empelse gebied was 1460 hectare groot. Door oorkonden van 1142 en 1146 wordt bovengenoemde schenking aan de Abdij van Crespin nogmaals bekrachtigd door respectievelijk Paus Innocentius II en Keizer Koenraad III.

De kerk van Empel die eveneens in de schenking aan de Abdij van Crespin was begrepen, werd volgens een oorkonde van 815 door de Frankische edelman Alfger aan de Benedictijner Abdij van Lorsch bij Mentz in Duitsland geschonken. Hieraan werd in 870 door de Paltsgraaf Ansfridus nog het patronaat van de kerk van Empel aan toegevoegd. Dat wilde zeggen dat men nu een pastoor mocht aanwijzen die tevens het beheer van de goederen onder zich had. De eerste kerk van Empel werd waarschijnlijk in 810 al door het ijs verwoest en direct daarna herbouwd. In 967 verdween de tweede kerk door het water. De daarop volgende nieuwe kerk werd in 968 door de Bisschop van Luik ingewijd. Wellicht werd daarna het gehele domein Empel, dus kerk, land en goederen, weer onder de Abdij van Crespin gebracht. In een oorkonde van 14 februari 1142 bevestigde Paus Innocentius II de Abdij van Crespin in al haar bezittingen, waaronder de hof en de kerk van Empel. Volgens Jacob van Oudenhoven heeft de Abdij hier toen een proost aangesteld die de goederen voor het kapittel van de Abdij moest beheren. Empel was toen een proosdij en inmiddels uitgegroeid tot een flinke agrarische nederzetting. De relatie van de Abdij van Crespin met de Proosdij Empel was kennelijk zeer hecht.

De stichter van deze Abdij en eerste abt, was Landelinus (623-686). Hij werd de patroon- en beschermheilige van Empel en is dat tot op de dag van vandaag nog steeds.

Empelnaar zegt: Trouw nooit om geld, u kunt veel goedkoper lenen

Het was rond 1200 als Hertog Hendrik I van Brabant en Graaf Otto van Gelre met elkaar in strijd raakten. Hertog Hendrik

1 kwam als overwinnaar uit de strijd, maar hij had er wel behoefte aan om zijn gebied aan de noordzijde (de Maas) te consolideren. Hij nam in 1201 de Proosdij Empel over van de Abdij van Crespin. Empel werd nu een heerlijkheid.

Dat wilde niet zeggen dat het er altijd heerlijk was om te wonen, maar wel dat het geheel bezit was van een heer. Hertog Hendrik I van Brabant was de eerste Heer van Empel. Het patronaat, dus ook de inbreng bij het benoemen van de pastoor, ging mee over naar de heerlijkheid. De Hertogen van Brabant bleven Empel, inclusief het patronaat, zeker tot na 1400 beheren. Toen ging de heerlijkheid over naar Johan, Heer van Westmal, die op 1 juni 1448 het pastoraat, aan het kapittel van de St. Jan in 's-Hertogenbosch overgaf. Op dat tijdstip was Arnoldus Mollen pastoor te Empel. Hij was tevens kanunnik van de St. Jans Kathedraal. Johan, Heer van Westmal, stierf kinderloos en gaf rond 1500 per testament Empel over aan Karel, later Hertog van Brabant. Deze gaf de heerlijkheid in leen aan de Graaf van Megen. Daarna ging het over naar het huis van Aremberg. Dan volgden als bezitters de Baron van Esseren, Vrijheer Van Stolberg en het Huis Frenz. Rond 1800 werd Jonkheer Willem Hendrik van Thije Hannes de laatste heer van Empel.

Het krijgsgeweld ten tijde van de heerlijkheid Empel (1201-1819) Rond 1200 was er een zware strijd tussen Otto, Graaf van Gelre en Hertog Hendrik I van Brabant. Die keer won de Brabantse hertog, maar men kan zich voorstellen dat het in Empel, dat in het grensgebied lag, niet steeds rustig bleef. Regelmatig deden zich in dit gebied wederzijdse schermutselingen voor. Toen in 1504 de Geldersen de oostkant van Brabant aanvielen, meende de stad 's-Hertogenbosch, als afleidingsmanoeuvre, bij Hedel de Bommelerwaard binnen te moeten trekken. Men had echter vooraf verzuimd om poolshoogte te nemen, want het Bossche legertje, voornamelijk huurlingen, sloeg bij een niet verwachte tegenaanval in paniek op de vlucht. De Geldersen hadden nu hun handen vrij en trokken de Maas over. Het eerste Brabantse dorp dat zij op hun tocht tegen kwamen was Empel. Het dorp, dat toen al aan de dijk lag, werd volledig geplunderd en platgebrand. Ook tijdens de 80-jarige Oorlog (1568-1648), toen Nederland in oorlog was met Spanje, kreeg Empel zijn deel van de strijd. Dit kwam met name door de aanwezigheid van enkele schansen en door het Fort Crevecoer. Dit fort dateert van circa 1587 en is in de loop der eeuwen door verschillende legers bezet geweest. Het was zeer strategisch gelegen, op de plaats waar de Dieze in de Maas uitmond. Wie Crevecoer in bezit had, controleerde de scheepvaart naar en van 's-Hertogenbosch. Tijdens de 80-jarige Oorlog waren het de Spanjaarden die tegen Prins Maurits om het bezit van Crevecoer vochten. Ook om de Schans in Empel werd in 1580 zwaar gevochten. Deze schans moet gelegen hebben ter hoogte van de Schanswiel en 't Sluiske naar de Koornwaard. Het heeft er toen zo om gespannen dat de inwoners van Empel genoodzaakt waren naar 's-Hertogenbosch te vluchten. Ze zijn daar gebleven tot het Twaalfjarig Bestand, dat duurde van 1609-1621. Toen, in 1648 met Spanje vrede gesloten was, braken voor Brabant moeilijke tijden aan. Het werd een zogenaamd Generaliteitsland en kwam onder rechtstreeks gezag van de Republiek der Nederlanden (De Generale Staten der Zeven Provinciën). Het werd door Holland beschouwd als veroverd gebied en als zodanig behandeld. De kerken werden aan de Katholieken ontnomen en openbare uitoefening werd hen verboden. Er werden zware belastingen opgelegd. Geen enkele Brabander had kans op een overheidsfunctie. In 1672 raakte de Republiek der Verenigde Nederlanden in oorlog met Frankrijk. De Franse bevelhebber Turenne veroverde Grave en trok in juli 1672, vanuit die plaats in westelijke richting langs de Maas op en veroverde Fort Crevecoer. De Fransen, die ook in Empel gelegerd waren, konden het Fort tot november 1673 behouden. Voordat ze terugtrokken bliezen ze alle vestingwerken en gebouwen op. Het dorp Empel werd bij hun terugtocht opnieuw geplunderd en platgebrand. De strijd met Frankrijk laaide opnieuw op in 1794. De Franse generaal Pichegru trok de Republiek der Verenigde Nederlanden binnen, die daarmee ophield te bestaan. De Fransen bezetten op 26 september 1794 het Fort Crevecoer en verlieten het pas in 1813.

Empelnaar zegt: Goed is hij die datgene in stilte doet, waarover anderen luid spreken

De Lieve Vrouw van Empel In november 1585 hadden een 5000-tal Spaanse krijgers hun winterkwartier in de Bommelerwaard opgeslagen. De noordelijke Staatse troepen kregen dit in de gaten en staken de dijken door. De Spanjaarden vluchtten daarop naar het zuiden en staken de Maas over. Ze werden achterna gezeten door de Staatse troepen en verschansten zich in Empel op dijken en terpen. Bij het graven van een versterking tegen de kerkmuur van Empel, vond een Spaanse soldaat een schilderij met daarop de beeltenis van de maagd Maria. Het was ongeschonden en fris van kleur. De belegerde soldaten droegen het schilderij in processie de kerk in, ze plaatsten hun vaandels er omheen en deden vrome beloften voor hun bevrijding. En zie! In de nacht vóór 8 december, het feest van Maria Onbevlekt Ontvangenis, begon het streng te vriezen. De Staatsen werden bevreesd dat ze door het ijs zouden worden ingesloten en vertrokken met hun schepen naar het noorden. Nauwelijks waren ze weg of de dooi viel in en de hongerige en koude Spanjaarden konden worden ontzet en naar 's-Hertogenbosch worden afgevoerd. Het schilderij werd meegevoerd en er werd een broederschap opgericht met de naam "Soldaten der Onbevlekt Ontvangen Maagd". PS. Op 8 december 2000 is in Oud-Empel een kapelletje ingezegend n.a.v. het bovengenoemde mirakel.